

175216

Lavrencij Herg

stolni prošt lavantinski.

Spisal F. K.

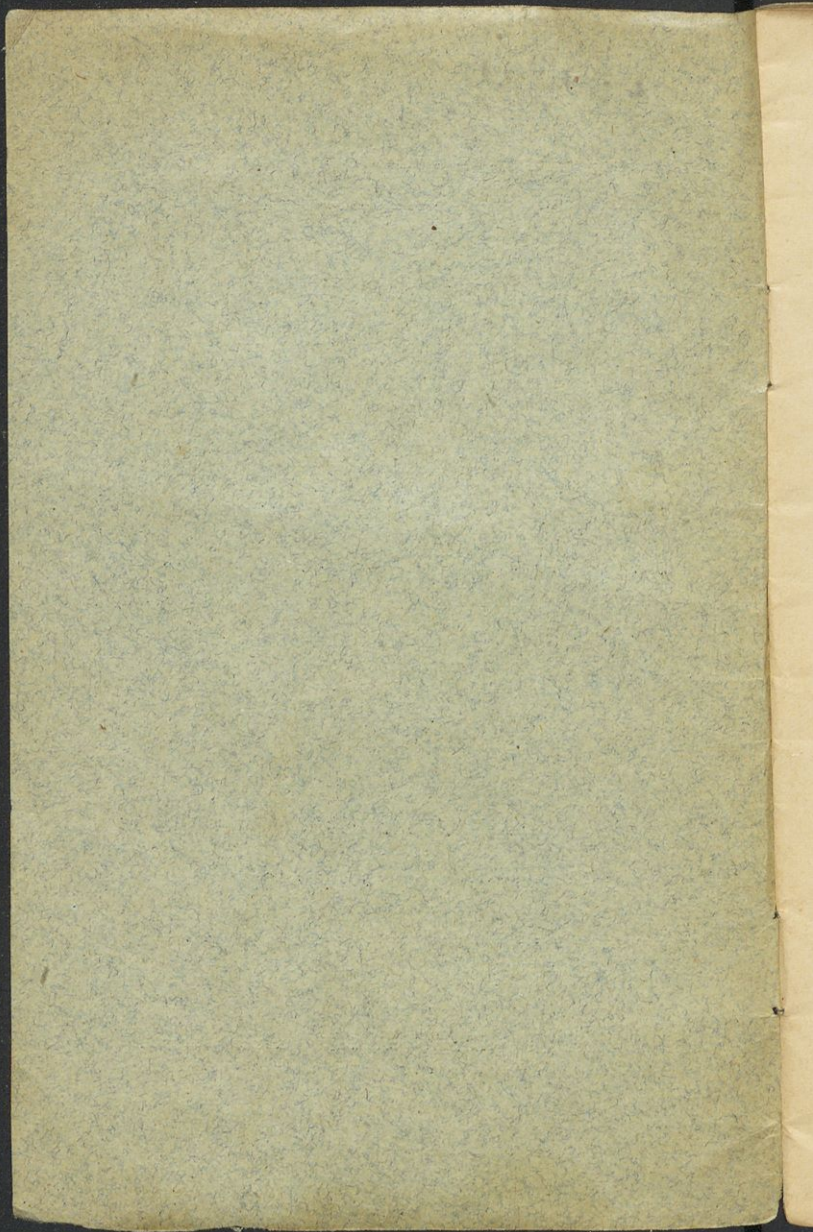
Z dovoljenjem preč. kn. šk. lavant. ordinarijata z dne 25. jan.
1907, št. 198.

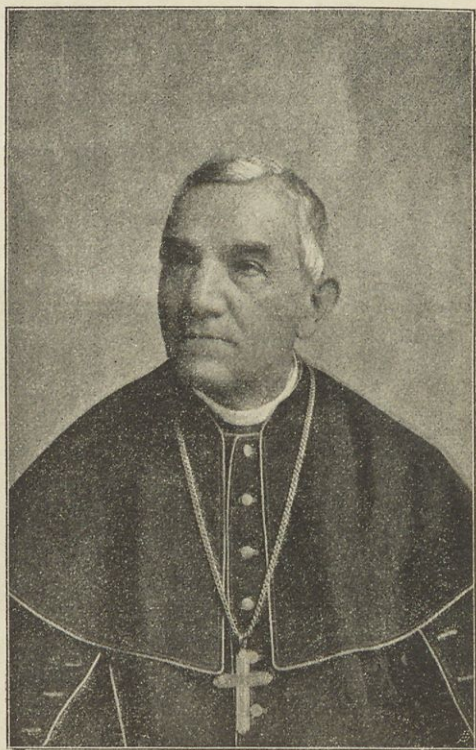

V Mariboru, 1907.

Samozaložba. — Tiskarna sv. Cirila.

Lavrencij Herg.

Fr. Kešić

Lavrencij Herg

stolni prošt lavantinski.

Spisal F. K.

F[ran] K[ovacic]

Z dovoljenjem preč. kn. šk. lavant. ordinarijata z dne
25. januarja 1907, št. 198.

V Mariboru, 1907.

Samozaložba. — Tiskarna sv. Cirila.

175216

175216

X 270 / 1963

Bilo je na praznik sv. Avgušтина, dne 28. avgusta 1906. V zvoniku mariborske stolnice je ura odbila deset. Ob tem času je v stolnici po delavnikih tiha sv. maša. Skoro vsak dan je bilo videti stolnega prošta L. Herga ob tej uri hiteti iz kapitolske hiše ali iz knezoškofijske pisarne v cerkev k maši. Omenjenega dne ga ni bilo videti, ampak ravno tisti čas se je v prvem nadstropju kapitolske hiše izvršil nad vse resen prizor: Stolna ura je bila deset, stolnemu proštu L. Hergu je bila to smrtna ura. Ravno v tem trenutku je v krogu svojih sorodnikov in znancev po kratki pa hudi bolezni izdihnil dušo.

Rajni gospod se je prav živo zanimal za vse naše javno življenje; bil je nekaka živa kronika našega razvoja od l. 1848. sem, obče spoštovan zaradi svoje prijaznosti in milobe. Bodi mu tedaj posvečeno v spomin nekoliko vrstic.

I.

Lavrencij Herg se je rodil kot sedmi otrok zakonskima Matjažu Herg, lončarju, in Tereziji, rojeni Dečko, v starodavnem in rodoljubnem trgu

Središču dne 9. avgusta 1829 ob 9. uri dopoldne. V jeseni l. 1835. ga je oče odvedel v domačo šolo, v kateri je takrat poučeval učitelj Jurij Schmidinger. Domačo šolo je obiskoval do leta 1840., v prostem času pa je pasel čredo na občinskih pašnikih. Med tem je l. 1836. dne 15. februarja rodovino Hergovo zadel hud udarec: umrl jim je skrbni oče in vsa skrb se je zvalila na materine rame. Za bodočnost malega Lavrencija pa je bilo to odločilno. Oče in mati sta se bila namreč odločila, starejšega sina Jakoba poslati v šole, a smrt očetova je prekrižala ta račun. Ker je najstarejši sin Ivan, rojen 6. aprila 1815 bil umrl že kot dveleten otrok leta 1817., je mati Jakoba, ki je ob smrti očetovi bil star 12 let, nujno potrebovala doma pri gospodarstvu. Ostal je torej Jakob doma in pozneje prevzel gospodarstvo na domačiji, zato je pa mati mlajšega sina Lavrencija meseca oktobra l. 1841. odpeljala preko Drave v bližnji Varaždin v latinske šole, kjer je bil takoj sprejet v I. razred. Deček se je prav dobro učil, kakor kažejo še ohranjena spričevala, sicer pa se je moral boriti s težavami, kakor marsikateri slovenski dijak iz kmetske hiše. Obede je imel v raznih hišah, za zajutrek in večerjo pa so mu pošiljali z doma kruh in sadje, ker k sreči ni bilo daleč v Varaždin. Zadnja leta je imel hrano in stanovanje v zameno; namreč varaždinski meščan je poslal svojega sina v Središče, da bi se tam učil nemščine, ker so ljudske šole takrat pri nas bile celo nemške. Stanoval je pri Hergovih, zato je pa Hergov dijak imel pri njegovem očetu v Varaždinu hrano in stanovanje. Rajni gospod se je še v visoki starosti rad spominjal, kako je kot

mladi dijak skakljal po varaždinskih „ledinah“, kako ga je izprva mučilo domotožje, in bi bil parkrat skoraj domov popihal, potem se je pa sčasoma privadil dijaškemu življenju. Na varaždinski gimnaziji se je takrat vse učilo v latinskem jeziku, med drugim se je takrat poučevala na hrvaških gimnazijah tudi madžarščina, dokler je niso probujeni Hrvatje pahnili črez prag. V onih letih, namreč od l. 1841.—1847., ko je Herg obiskoval varaždinsko gimnazijo, se je vršil vелеvažni duševni preporod hrvaškega naroda, ki je l. 1848. dosegel vrhunec. Že takrat je do vzetnemu dijaku Hergu padla v srce iskra narodne zavesti, ki se je razvnela v žarno slovensko rodoljubje, ki ga je dičilo celo življenje. Prva knjiga, iz katere je mladi Herg zajemal narodno slovansko zavest, so bile ljubke in preproste, popolnoma v narodnem duhu pisane pesmi hrvaškega pesnika Kačiča-Miošića, ki so l. 1836. na Dunaju izšle v novi izdaji. Izvestja varaždinske gimnazije iz onih let kažejo, da je bil Herg med najboljšimi dijaki. L. 1842. so odličnjaki tiskani posebej, med njimi je prvošolec Herg na petem mestu. Naslednja leta so dijaki razvrščeni po abecedi, zraven so pa pridejani redovi iz posameznih predmetov in Herg ima vseskozi jako dobre redove, v zadnjih dveh letih je označen z zvezdico, v znamenje, da se je podvrigel tudi govorniškimi stilističnim vajam. V petem razredu (v I. letu humanistike) je imel govor o svetopisemski Suzani, v šestem razredu pa (v II. letu humanistike), kako je pesništvo nevarno govorništvu.*

* Oba govora sta ohranjena v prav lepem rokopisu.

L. 1847. je Herg dovršil v Varaždinu VI. gimnazijski razred. Takratna gimnazija je imela le šest razredov, mesto današnjega sedmega in osmega gimnazijskega razreda so imeli takrat „filozofijo“ ali modroslovje. Take šole so bile le po večjih mestih. Dijaki, ki so v Varaždinu dovršili šest razredov, in med temi je bilo prav veliko štajerskih Slovencev iz vzhodne Štajerske, so šli na modroslovje v Zagreb, v Sobotišče (Sombatelj) na Ogrskem ali pa v Gradec. Herg se je v jeseni l. 1847. napotil v Gradec, kjer je pri pičlih sredstvih moral jako skromno živeti. A le nekaj mesecev je trajal redni pouk, zakaj že 13. marca 1848 je izbruhnila prekucija na Dunaju in zavrelo je po vsej Avstriji. Tudi v Gradcu je vse sanjariło o „zlati slobodi“, na nauk in šole nihče ni mislil. Dijaki so se pridružili narodni gardi in tvorili posebno akademično legijo, vadili se v orožju in hodili na stražo. L. 1848. je prineslo avstrijskim narodom zlato prostost, zlasti so se Slovani vzdramili iz dolgega spanja in se začeli potegovati za svoje pravice. Povsod je odmevala pesem: Živela Sloboda, Bratstvo in Enakost! V prvi navdušenosti so vsi, Nemci kakor Slovani, proslavljali enakopravnost vseh avstrijskih narodov, a ko je trebalo to enakopravnost tudi dejansko izvršiti, so Nemci, vajeni gospodstva, obrnili plašč: sebi so lastili vse, Slovanom pa niso privoščili nič, k večjemu bi smeli biti njihovi ponižni hlapci. Tako je do današnjega dne v Avstriji vsled nemške nadutosti enakopravnost ostala le na papirju. Tudi v graški akademiški legiji so izprva nemški in slovanski dijaki složno peli hvalospeve novi slobodi, a Nemeem je kmalu vzrastel greben, začeli so pre-

zirati in zaničevati svoje slovanske tovariše. Slovani so tedaj izstopili iz akademiške legije, ki se je kmalu raztepla. V poletnem tečaju so posamezni dijaki zasebno napravili izkušnje pri svojih profesorjih, potem pa so se razšli križem sveta. Tudi Herg je bil v narodni gardi,* a je že koncem majnika po opravljeni skušnji zapustil Gradec in odšel domov v Središče, kjer je ostal do novembra.

Slovenci so si takrat v Gradcu ustanovili društvo „Slovenija“. Filozof Herg, ki se je živo zanimal za narodne zadeve Hrvatov in Slovencev, je bil tudi ud tega društva. Meseca novembra 1848 se je povrnil v Gradec ter dovršil še drugo leto filozofije. Kot filozof je imel nekoč priložnost v Gradcu, videti slavnega pesnika Stanka Vraza. Bil je v neki graški kavarni, kjer ga je narodna mladež z globokim spoštovanjem in navdušenjem pozdravljala.

Po dovršenem modroslovju je bil Herg v jeseni l. 1849. sprejet v graško bogoslovnico. Kakor poprej je tudi tukaj prav dobro napredoval v naukih, zraven je pa bil lepega vedenja.

Graški bogoslovnici sta bila takrat na čelu dva znamenita moža, ki sta si pridobila velikih zaslug za dobro vzgojo duhovščine v sekovski škofiji. To sta bila ravnatelj Jožef Büchinger, ki je celih 52 let,

* Ohranila se je še njegova sprejemnica. Ker je izmed čitateljev menda malokdo videl sprejemnico narodnih gard iz l. 1848., jo tu opišemo. Na belem, trdem, $18\frac{1}{2}$ cm dolgem in $11\frac{1}{2}$ cm širokem papirju je napis: Nr 160 Einreihungs-Karte in die National-Garde 8te Compagnie. Herr Lorenz Herg, Gardist. Vom Ober-Commando der National-Garde in Gratz. Podpisan: Negroni G. M. Pečat: National-Garde Gratz.

t. j. od l. 1834. do 1886. bil ravnatelj, in pa spiritual Alojzij Schlör, slaboten na telesu, pa velik na duhu in srcu. Umrli je ob času, ko je še Herg bil v bogoslovju, namreč 2. novembra 1852. Rajni proš se je z velikim spoštovanjem spominjal obeh bogoljubnih mož, svojih nekdanjih vzgojiteljev in predstojnikov. Njuno delovanje pa tudi na njem ni ostalo brez vpliva. Vnemo za sveto stvar, pristno duhovsko življenje, vestno izpolnjevanje stanovskih dolžnosti in pobožno srce je pridobil Herg od svojih vzgojiteljev.

Ker je takrat sekovska škofija obsegala znaten del slovenskega Štajerja, je bilo v graški bogoslovnici tudi več Slovencev. Dasiravno so bili med trdimi Nemci in izšolani v tujem jeziku, vendar je v njih plamtela goreča ljubezen do milega materinskega jezika in slovenskega ljudstva. Pridno so se slovenski bogoslovci vadili v slovenščini, radi prebirali Slomšekove „Drobtinice“ ter druge knjige in časopise, zlasti so se živo zanimali za hrvaško-srbsko slovstvo. Graška bogoslovnica je bila nekako ognjišče, kjer se je netil ogenj plemenitega rodoljuba v srcih bodočih dušnih pastirjev. V graški bogoslovnici je bilo, ko je Herg prvič videl škofa Slomška, s katerim ga je pozneje usoda tesneje zvezala. Prišel je nekoč Slomšek obiskovat ravnatelja Büchingerja, ker ga pa ni našel, je vtaknil v vrata svojo vizitko. Mladi radovedneži so pa hitro polukali na vizitko in se razveselili, ko so brali na njej častno ime: Anton Martin Slomšek.

Ker je Herg dobro napredoval v naukih in bil tudi lepega vedenja, ga je ravnateljstvo priporočilo, da je bil posvečen v tretjem letu bogoslovja. Dne

25. julija 1852 je sprejel iz rok takratnega sekovskega škofa, pozneje nadškofa dunajskega in kardinala Jožefa Otmarja Rauscherja mašniški red. V nedeljo dne 22. avgusta i. l. je v domačem trgu v kapelici Žalostne Matere božje daroval prvo sv. mašo. Slavnostni govor je imel njegov rojak o. Dalmacij Senjkovič, frančiškan v Čakovcu. Zanimivo je, da so za to primicijo ustrelili zadnjega jelena v srediških logih.

II.

Ko je še v Gradcu z izvrstnim uspehom dokončal zadnje leto bogoslovja, ga je škofijstvo poslalo v dušno pastirstvo. Kot zaveden rodoljub si je pač natihoma želel, da bi prišel na jug med ljube rojake Slovence, a zgodilo se je drugače. Dne 18. avgusta 1853 je moral nastopiti kapelansko službo pri Sv. Marjeti v Rabski dolini — med trdimi Nemci. Vendar se je i tu kmalu udomačil. V župniku Matiju Steinerju je dobil dobrega očeta in voditelja, s svojo ljubeznivostjo in vestnim izpolnjevanjem dušnopastirskih dolžnosti si je kmalu popolnoma pridobil srca ondotnih župljanov in je svojo prvo kapelanijo ohranil do smrti v najboljšem spominu. A le kratko časa je ostal tu, zakaj že dne 9. januarja 1854 ga je škofijstvo prestavilo v Edelsbach blizu Feldbacha. Tu je ostal nekaj čez dve leti, namreč do 4. septembra 1856. Župnik Anton Felber je bil starček-zlatomašnik, a mladi kapelan mu je bil zvesta opora, on pa ga je tudi vzljubil s celim srcem. Tudi s soslednimi duhovniki je sklenil tesno prijateljstvo in še v poznejših letih je ostal ž njimi v prijateljski zvezi. Bil je tu povse zadovoljen in

srečen in prav težko mu je djalo, ko se je moral l. 1856. posloviti od dobrih src.* A težko ločitev mu je olajšalo to, da se mu je izpolnila stara želja: prišel je med svoje rojake Slovence. Škofijstvo ga je namreč prestavilo k Sv. Jakobu v Slov. goricah, kjer je nastopil kapelansko službo dne 4. septembra 1856. l. Pa komaj se je tukaj malo udomačil, že ga je škofijstvo dne 27. novembra istega leta prestavilo k bližnjemu Sv. Juriju v Slov. Goricah, kjer je kapelanoval do 1. oktobra 1859.

Prišedši iz nemških krajev na Slovensko, bi se bil moral skoraj slovenščine znovič učiti, zakaj prejšnja leta je imel le redkokdaj priložnost, slišati in govoriti slovenski jezik. A v prijaznih Slovenskih goricah se je kmalu zopet privadil domačim razmeram in govorici. Poleg vestnega izpolnjevanja stanovskih dolžnosti se je tu začel pečati s pisateljevanjem. Kot dušni pastir je opazil, da vernemu slovenskemu ljudstvu, ki rado moli in poje, manjka primernega molitvenika, bi bi obsegal potrebne molitve in pesmi. Molitvenikov sicer ni manjkalo, a dobrih je bilo malo. Večinoma so bili pisani v jako slabem jeziku, pa polni vsakovrstne navlake in celo praznovernih reči („Kolomonov žegen“ itd.). Herg je tedaj začel zbirati molitve in pesmi ter l. 1858. izdal pri Jožefu Janžič v Mariboru „Venec pobožnih molitev in opravil za očitno službo božjo in druge priložnosti.“ Molitveniku je pridejan „Venec cerkvenih pesmi, nabran iz raznih bukvic slovenskih pesnikov“. Prva izdaja obsega 191 strani molitve-

* V svoj dnevnik je rajni gospod o tej ločitvi zapisal: „Die Trennung herzzerreißend“.

nika in 266 strani pesmarice. V uvodu pravi, da je po mnogih krajih petje ravno zato slabo, ker ljudje pesmi ne vedo in nimajo primerne pesmarice, ki je pevcu to, kar kmetovalcu oralo in žanjici srp. Dandanes nam se zdi pač v tej izdaji glede jezika marsikaj okorno in glede pesmi nepopolno, a za oni čas je bilo z „Vencem“ ljudstvu zelo ustrezno. „Venec“ se je ljudem kmalu zelo prikupil in hitro se je razpečala izdaja za izdajo. L. 1898. je izšel že v sedmi izdaji in l. 1906., ravno ob smrti pisateljevi, je „tiskovno društvo“ izdalo že osmo izdajo. Naslednje izdaje je pisatelj deloma sam, deloma s sodelovanjem drugih gospodov v marsičem predelal, spopolnil in pomnožil in tako je v zadnjih izdajah „Venec“ skoro enkrat večji kakor v prvi. V tisočeri izvodih se je razširil ta molitvenik med verne Slovence, ki iz njega zajemajo pobožne molitve in navdušene pesmi.

Dovoljenje za tisek si je pisatelj izprosil od lavantinskega knezoškofijstva, ki je l. 1858. imelo še sedež pri Sv. Andražu na Koroškem. Kapelan Herg je obrnil s tem na sebe pozornost nepozabnega knezoškofa Slomškega, ki je sploh zelo cenil duhovnike, ki so tudi s peresom delovali.

L. 1859. se je škofijski sedež prenesel v Maribor in slovenske dekanije levo od Drave, ki so bile doslej pod sekovsko škofijo, so prišle sedaj pod pastirsko palico lavantinskega škofa. Duhovnikom v teh župnijah je bilo prosto dano, prestopiti v sekovsko ali v lavantinsko škofijo. Oni slovenski duhovniki, ki so službovali na Slovenskem, so se skoro vsi odločili za lavantinskega škofa, med njimi je tudi Herg postal lavantinski duhovnik in so ga v tej škofiji čakale še važne službe.

Po preselitvi škofijskega sedeža je bilo mnogo truda in dela, preden se je škofija primerno uredila in prenovila. Največje važnosti je bilo za škofijo, da je v jeseni l. 1859. dobila svoje bogoslovno učilišče. Škof Slomšek je sedaj iskal primernih profesorjev za nov zavod. Med drugimi je za vse dobro vneti škof obrnil svoje oči na jurjevškega kapelana Herga, ki je bil znan kot vesten duhovnik in kot pisatelj. V Rogaški Slatini je bilo, kjer sta se sešla škof Slomšek in Herg ter se dogovorila glede profsorske službe. Dne 1. oktobra 1859 se je tedaj Herg preselil v Maribor ter prevzel začasno profesuro cerkvene zgodovine. Oprijel se je z vso vnemo nove službe, vendar mu ni prav ugajala; srce ga je vleкло bolj v dušno pastirstvo, kamor se je čutil bolj poklicanega, kakor na profsorsko stolicu. Škot Slomšek je ugodil njegovi želji ter mu podelil župnijo sv. Jakoba v Lembahu, katero je nastopil 13. oktobra 1861.

III.

V Lembahu se je novemu župniku odprlo širno polje praktičnega dela, kateremu se Herg nikdar ni izogibal. V gospodarskem oziru daje Herg lep vzgled vsakemu gospodarju s tem, da je natančno vodil gospodarski zapisnik. Trgovec in obrtnik morata propasti, če nimata natančnega pregleda črez svoje gospodarstvo, tako je tudi kmetu v škodo, če se ne ravna po dobrem nasvetu, ki ga dajejo gospodarske knjige in listi. Saj pravi celo sv. pismo: „Kjer je veliko rok, zapiraj; in karkoli izdaš, preštej in pretehtaj; kar pa daš in prejmeš, zapiši.“ (Sirahove bukve 42, 7.) — Velik prijatelj je bil Herg čebe-

larstvu, ki je vsakemu gospodarju res prijetna, vspodbudna in koristna zabava.

V 19. letih svojega župnikovanja v Lembahu je vestno izpolnjeval svoje dolžnosti, skrbel je za vzgojo mladine, za lepoto hiše božje, za versko-nravni, prosvetni in narodni napredek svojih župljanov. V svojem delovanju je sploh hodil milejšo pot, to je bilo v njegovem značaju. Svojim duhovskim pomočnikom, kapelanom, je bil iskreno vdan oče in skrben voditelj. Iz svoje izkušnje jim je dajal modre nasvete, vnemal jih za narodno in pisateljsko delovanje in kot ljubitelj čebelarstva jim priporočal gojenje nedolžnih živalic, čebel. Za cerkev je omislil več obleke in oprave ter oskrbel razna popravila. L. 1865. je dal s sodelovanjem župljanov poslikati kapelico na Kalvariji in postaviti nov kor, l. 1873. in 1874. je pa ista kapela dobila tri nove zvone. L. 1871. je bila prenovljena in poslikana tudi župnijska cerkev. Da se župnija nravno prenovi, je l. 1872. obhajal misijon. Pri župnišču je podrl staro, grdo poslopje in na njegovem mestu napravil ličen vrt in na drugem prostoru postavil novo gospodarsko poslopje. Ob njegovem času se je zidalo tudi novo šolsko poslopje.

Kakor Slomšek, je tudi knezoškof Jakob Maksimilijan Stepišnik čislal Herga in ga v priznanje njegovega plodonosnega delovanja imenoval svojim duhovnim svetovalcem dne 19. aprila 1871. Lembah se je močno priljubil župniku Hergu in mislil je do smrti ondi ostati, tem bolj, ker je leta 1878. pokopal tam svojo ljubljeno 88letno mater. Toda prišlo je drugače. Knezoškof Jakob Maksimilijan in mariborski tovariši so mu namignili, naj vloži prošnjo

za stolni kanonikat. In res ga je cesar l. 1881. imenoval stolnim kanonikom lavantinske škofije. Dne 11. nov. i. l. ga je knezoškof slovesno vmestil v novo čast in službo, deset dni pozneje, v nedeljo 21. novembra 1880, se je poslovil od svojih župljanov in se čez dva dni preselil v Maribor.

IV.

Naslednje leto 1881. so mnogoštevilni slovanski romarji pohiteli v Rim, da se zahvalijo sv. očetu Leonu XIII. za prekrasno okrožnico o sv. Cirilu in Metodu. Pridružil se jim je tudi kanonik Herg in je z drugimi štajerskimi romarji odrinil iz Maribora dne 20. junija in se vrnil 10. julija. Razven Rima si je ogledal druga znamenita laška mesta: Benetke, Padovo, Loreto, Asisi, krasno Florencijo in bogato Bolonjo, Piso, Mantuo itd.

L. 1881. se je v lavantinski škofiji ustanovila prekoristna družba vednega češčenja, ki ima namen poleg češčenja najsvetejšega zakramenta podpirati revne cerkve v škofiji, da si nabavijo dostojno cerkveno obleko. Za predsednika novi družbi je škofijstvo imenovalo kanonika Herga, ki je ostal družbi na čelu celih 25 let ter si je z vso vnemo prizadeval, da bi družbo povzdignil in ji pridobil spretnih rok za izdelovanje cerkvene obleke. Ni lahko cerkve v lavantinski škofiji, ki bi ne dobila v tem času od družbe — za majhno plačilo ali zastonj — kake obleke. Dokaj obsežna knjiga „Venite adoremus“, ki je izšla l. 1901. v Mariboru, natančno opisuje plodonosno delovanje te družbe pod vodstvom Hergovim. Z vsakoletnimi razstavami cerkvene obleke je imel veliko truda in

skrbi, pa tudi veselje, ko je mogel raznim cerkvam razposlati lepo novo opravo.

Pa tudi drugače je Herg živahno sodeloval pri raznih društvih v Mariboru. Že poprej kot profesor je l. 1860. pomagal ustanoviti mariborsko čitalnico, ki je od onega časa nekako središče slovenskega društvenega življenja v Mariboru. Istotako je kot župnik v Lembahu sodeloval pri ustanovitvi tiskovnega društva, ki si je z izdavanjem „Slov. Gospodarja“ in drugih tiskovin tekom 35 let pridobilo velikih zaslug za probujo in napredek štajerskih Slovencev. L. 1892. je bil temu društvu celo predsednik in je že takrat silil na to, da si društvo nakupi prepotrebno lastno hišo. Njegov načrt in že sklenjen nakup ni obveljal, ker dotična hiša za tiskarske namene ni bila primerna, vendar vprašanje se ni moglo več spraviti z dnevnega reda, dokler se ni l. 1905. konečno rešilo. — L. 1873. se je ustanovilo v lavantinski škofiji podporno društvo za bolne in revne duhovnike. Tudi pri tem društvu je Herg kot kanonik v Mariboru krepko sodeloval ter je po smrti Fr. Kosarja l. 1894. do svoje smrti bil predsednik in duša temu društvu. Razume se, da je podpiral tudi druga domača dobrodelna, prosvetna in domoljubna društva in liste. Po smrti kanonika Martina Kovačič († 1. febr. 1882) je bil L. Herg začasni ravnatelj v bogoslovnici. L. 1885. je ves slovanski svet praznoval tisočletnico slovanskega apostola sv. Metodija. Že o priliki slovanskega romanja v Rim l. 1881. se je sprožila misel, da se l. 1885. napravi romanje iz vseh slovanskih pokrajin h grobu sv. Metodija v staroslavni Velehrad. Izmed štajerskih Slovencev se je pridružil romarjem tudi kanonik Herg. Slovanom sovražna

vlada je sicer skušala preprečiti to romanje, češ, da v okolici Velehrada razsaja kuga. Ker pa se je kmalu pokazalo, da je to prosta izmišljotina, je bilo romanje dovoljeno. Herg in njegovi tovariši so potovali čez Ogrsko preko Budapešte na Dunaj, od ondod pa v Velehrad, kamor so dospeli dne 7. julija. Veličastnih slovesnosti, ki so trajale osem dni, se je vdeležilo ogromno ljudstva od blizu in daleč. Vsak dan je priromalo samo Moravanov iz 6 dekanij in je bilo nekatere dni čez 10.000 ljudi v velehradski prestolnici. Hergu se je to potovanje globoko vtisnilo v dušo in z navdušenjem je rad večkrat govoril o Velehradu. Do slovanskih blagovestnikov je gojil nežno češčenje; ob Metodovem grobu se je njegovo rodoljubno slovansko srce še bolj vnelo in utrdilo v ljubezni in vnemi za slovansko stvar. Iz Velehrada je potoval na Poljsko, kjer si je ogledal krasno prestolnico nekdanjih poljskih kraljev, Krakov; iz Poljskega pa jo je mahnil preko Olomuca na Češko, v zlato Prago in potem čez Linec in Ischl domov. Pozneje je obiskal tudi naše južne brate v Bosni in Hercegovini in tako je поблиžje spoznal vse avstrijske Slované.

Kot praktičnemu gospodarju je stolni kapitol poveril Hergu upravljanje kapitolskega imetja in kot upravitelj je v kapitolskem vinogradu prenovil gosposko hišo in kapelico, pozneje je pozidal novo gospodarsko poslopje in viničarijo. Istotako je Herg zaatno pripomogel, da se je nakupil lep prostor za dijaško semenišče in pozidalo sedanje prostrano poslopje.

V.

Herg je pa v tem času tudi pisateljsko deloval. Dasi mu narava ni dala pevskega daru, je bil vendar že od mladosti prijatelj lepih pesmi. Najprej je zbral primerne nabožne pesmi in jih izdal v „Vencu“, potem pa je nabiral svete pesmi za šolarje, ki so l. 1888. izšle že v 4 izdaji, v majhnem zvežčku po 10 krajcarjev. Istega leta je izdal tudi zbirko narodnih pesmi, I. snopič, l. 1891. pa drugi snopič. Zaradi majhne oblike in nizke cene se je ta zbirka zelo prikupila in marsikateri veseli družbi podala pošteno zabavo. Slovenski mladini je podaril Herg še drug književni dar, namreč „Duhovni vrtec ali molitvenik za katoliško mladež s podukom za sv. birmo“, ki obsega poleg molitev tudi obsežno pesmarico.

Knezoškof Jakob Maksimilijan je pripoznaval vsestransko delovanje Hergovo in na njegovo priporočilo mu je sv. oče Leon XIII. dne 30. decembra 1888 podelil zaslužni križec „Pro Ecclesia et Pontifice“ (za cerkev in papeža). Knezoškof mu je izkazal svoje zaupanje tudi s tem, da ga je postavil za izvršitelja svoje oporoke, kar je Herg moral izpolniti že naslednje leto, ker je knezoškof Jakob Maksimilijan dne 28. junija 1889 umrl.

L. 1885. so začeli temeljito popravljati mariborsko stolno cerkev, ki je bila že blizu razpada, pri tem je tudi Herg marljivo sodeloval.

L. 1890. in 1891. je stolni trg mariborskega mesta dobil celo novo lice. Najprej so podrli starinsko župnišče, ki je stalo tesno pri stolnici in zakrivalo njeno pročelje. Kjer je bilo nekdanje staro

župnišče z vrtom in gospodarskim poslopjem, je sedaj prostrana cesta in lep perivoj. Novo župnišče je mariborsko mesto pozidalo na levo od škofijske palače. Na oglu gledališke ulice in stolnega trga je pa stalo istotako grdo staro poslopje, prava pokveka za stolni trg. V tem poslopju so imeli stolni kanoniki svoje tesno in zaduhlo stanovanje. Z dovoljenjem knezoškofovim in deželne vlade je na mestu starega poslopja stolni kapitol l. 1891. in 1892. pozidal sedanje poslopje, ki ima večje prostore in primerno zunanje lice, da ne kazi stolnega trga. To nemajhno podjetje je vodil poleg Ign. Orožna kanonik Herg, kar mu je prizadejalo mnogo skrbi, sitnosti in neprijetnosti.

L. 1894. je nagla smrt ugrabila stolnemu kapitolu odličnega moža, stolnega dekana Fr. Kosarja. Umrl je v Iki ob Jadranskem morju, kamor je bil šel iskat zdravja; stolni kapitol je sklenil truplo pokojnikovo prepeljati v Maribor in je to opravilo poveril kanoniku Hergu. Na izpražnjeno mesto stolnega dekana lavantinskega kapitola je pa presvetli cesar dne 14. septembra 1894 imenoval Lavrencija Herga in dne 6. oktobra i. l. ga je prevzvišeni knezoškof dr. Mihael Napotnik slovesno inštaliral. Čez šest let t. j. 5. oktobra 1900 je po smrti stolnega prošta, zaslužnega zgodovinarja Ignacija Orožna bil Herg imenovan od papeža Leona XIII. stolnim proštom lavantinskim, malo poprej pa je postal ravnatelj kn. šk. pisarne. Naslednjega leta 1901 dne 8. oktobra ga je Leon XIII. odlikoval s častnim naslovom „apostolski protonotor“. Tako je sicer skromni in ponižni Herg dosegel vse časti, kar jih ima škofija: od kapelana je postal profesor, potem župnik, du-

hovni svetovalec, kanonik, ravnatelj bogoslovnice, stolni dekan in naposled stolni prošt, kar je pod škofovo najvišja čast v škofiji.

VI.

Med tem so leta potekla in sivi lasje so mu posuli glavo; marsikoga izmed njegovih tovarišev, znancev in iskrenih prijateljev je že smrt pokosila, najbolj občutno ga je zadela prezgodnja smrt prelata Kosarja in stolnega dekana dr. Ivana Križaniča. Prišlo je l. 1902., ko je poteklo 50 let, kar je Herg v Gradcu sprejel mašniško posvečenje. Dne 25. julija, na dan posvečenja, je dolga vrsta duhovnih sobratov spremljala stolnega prošta iz kn. šk. pisarne, ovenčanega z zlatomašniško krono in z jubilejsko palico v roki v stolno cerkev, kjer je opravil slovesno sv. mašo v zahvalo Vsemogočnemu za vse tekom dolgih let sprejete dobrote.

Posebno slovesno pa se je vršila jubilejska svečanost v njegovem rojstnem trgu Središču dne 10. avgusta, na praznik sv. Lovrenca, njegovega godovnjaka. Ves trg je bil praznično opravljen in že dolgo poprej so se delale velike priprave. Kapelica Žalostne Matere božje, v kateri je nekdaj kot novomašnik opravil prvo sv. daritev, je bila zunaj in znotraj vsa prenovljena in svet okoli kapele lepo poravnan in ograjen. Ob najkrasnejšem vremenu se je ob 9. uri imenovanega dne začela pomikati dolga procesija črez 100 belo oblečenih deklic, kakih 20 duhovnikov, mnogo drugih odličnih gostov in ogromne množice ljudstva od stanovanja jubilentovega skozi trg h kapeli žalostne Matere božje. Slavnostni govor je imel preč. g. kanonik dr. Ivan Mlakar. Na podlagi

besed sv. Pavla: Po milosti božji sem, kar sem, in njegova milost v meni ni bila prazna, je razlagal vzvišenost in korist duhovske službe, oziraje se na zlatomašnika, ki je 50 let vestno izvrševal duhovsko službo. — Občinski zastop središki je imenoval svojega dičnega rojaka tem povodom za častnega tržana in mu izročil krasno diplomo.

V zahvalo za dopolnjenih 50 let je Herg istega leta romal h glasovitemu svetišču Marijinemu na Trsatu, kjer se je 3. septembra vršil euharistični shod. V spomin na dvojno zlato sv. mašo v kapeli žalostne Matere božje, drugo je namreč opravil dne 21. septembra tovariš in sorojak Hergov, g. Matija Šinko, je dal vzdati na pročelju te kapelice marmornato ploščo z napisom: Laurentius Herg, Matthias Šinko, expletis in sacerdotio quinquaginta annis hic iubilavere 10. Augusti et 21. Septembris. (L. H. in M. Š. dopolnivši v duhovski službi 50 let, sta tukaj obhajala jubilej.)

VII.

Herg še tudi na stara leta ni odložil peresa, ampak je zadnjih šest let še izdal več knjig. Za župnijske urade je sestavil navodilo, kako treba voditi matice t. j. krstno, mrliško in poročno knjigo. Leta 1900. je izdal v nemškem jeziku knjigo: Venite, adoremus! (Pridite, molimo!) Der Verein zur beständigen Anbetung des allerheiligsten Altarssakramentes und zur Ausstattung armer Kirchen in der Lavanter Diözese. L. 1901. je ista knjiga, nekoliko predelana in pomnožena, izšla v slovenskem jeziku. V obeh knjigah je natančno popisana zgodovina

družbe vednega češčenja sploh in zlasti v Lavantinski škofiji, zbrana so v celoto vsa letna poročila, nagovori, pregled razdeljene cerkvene obleke, odloki škofijskih sinod, navodilo, kako se napravi cerkvena obleka itd. V slovenski knjigi sta dodani še dve molitveni uri pred Najsvetejšim in pa razlaga sv. maše. Nemška knjiga obsega 240 strani, slovenska pa 244. Obe sta posvečeni družbinemu pokrovitelju, prevzvišenemu knezoškofu dr. Mihaelu Napotnik. Za ude družbe vednega češčenja je spisal knjižico „Družba vednega češčenja presv. Rešnjega Telesa“, ki je l. 1904. izšla že v 11. izdaji; obsega sprejemnico, družbena pravila in razne molitve. Enako knjižico je izdal tudi v nemškem jeziku in je leta 1898. izšla v drugi izdaji. Ko se je v jeseni l. 1904. vpeljala v Lavantinski škofiji večna molitev v posameznih župnijah, je Herg napisal primerno knjižico „Večna molitev“, ki je v kratkem času, že l. 1905, izšla v drugi izdaji; obsega navodila za večno molitev, razpored, po katerem se vrši večna molitev v raznih župnijah in pa molitve za to priložnost.

Zadnja leta si je veliko prizadeval, da bi se v njegovem rojstnem kraju pozidala nova župnijska cerkev, ker je stara že zdavna pretesna. Po njegovem prizadevanju se je l. 1898. v Središču ustanovila posebna družba za zidanje cerkve, katera je bila rajnemu zelo pri srcu. O tej zadevi je zapisal v svoj dnevnik dne 23. novembra 1898: „Danes sem služil daritev sv. maše na oltarju sv. Jožefa v čast sv. Jožefu za srečno zidanje nove cerkve sv. Duha v Središču. Priporočil sem to zadevo v priprošnjo sv. Jožefa, sv. Klementa, sv. apostolov Cirila in Me-

todija, da bi se delo skoraj začelo in srečno izvršilo.“ Na svoje stroške je dal tiskati pravila in posebna vabila za pristop k družbi pa spominske podobice. Ker je c. kr. centralna komisija ugovarjala prezidavi cerkve, je dal na svoje stroške napraviti mnogo načrtov, da bi se cerkev povečala in dobila primerno obliko, pa da bi se ustreglo zahtevam centralne komisije. Močno je želel, da bi vsaj doživel čas, ko bi se položil temeljni kamen novi stavbi, a želja se mu ni izpolnila.

Mislil je pa na novo cerkev, ko je 22. julija 1906 pisal oporoko, ker je središko cerkev imenoval svojim glavnim dedičem z izrecnim dostavkom, da se zapuščina porabi za zidanje nove cerkve. Še l. 1906. je zopet izdal posebno brošurico, v kateri živo priporoča svojim rojakom, naj žrtvujejo po svojih močeh, da se v kratkem postavi dostojna hiša božja. Ker je središka cerkev posvečena sv. Duhu, je rajni zadnja leta posebno priporočal češčenje sv. Duha in izdal v slovenskem in nemškem jeziku „Venec sv. Duha“.

Med tem se je pa približal večer njegovemu življenju in Gospod je svojega delavca poklical po plačilo. Že več let je trpel na katarju v mehurju in zadnja leta je vidno hiral. Spomladi 1906 je čisto oslabel, pa se je vendar zopet opomogel. Od 6. do 10. avgusta je še prisostvoval škofijski sinodi, kmalu potem pa je stara bolezen nastopila s tako silo, da ga je položila na bolniško posteljo, iz katere ni več vstal. Strašne bolečine je trpel potrpežljivo in vdan v voljo božjo, spominjajoč se svojega patrona sv. Lavrencija, ki je na živem ognju umrl mučeniške smrti. Na Jernejevo, dne 24. avgusta je

bil previden s sv. zakramenti za umirajoče in naslednjo nedeljo, 26. avgusta, na praznik srca Marijinega, je še enkrat sprejel sv. popotnico, kmalu potem pa je začel izgubljati zavest. Ker je bil ne navadno močnih prs in je srce bilo zdravo, je smrtni boj trajal dolgo, dokler ni v torek ob 10. uri izdihnil svoje duše.

Glede pogreba je v svoji oporoki naročil: „Moje truplo naj se pokoplje na pokopališču v Lembahu, kjer počivajo moja blaga mati. Tukaj želim počivati med svojimi nekdanjimi ovčicami, katerih dušni pastir sem bil 19 let, in mirno čakati veselega od mrtvih vstajenja.“

Sprevod dne 30. avgusta je pokazal, kako obče spoštovan je bil Herg. Od hiše žalosti do stolnice je spremil truplo prevzvišeni knezoškof sam. Vdeležili so se pogreba zastopniki raznih oblasti, stolnih kapitolov v Gradcu in v Ljubljani, kakih 60 duhovnikov, velika deputacija središkega trga in velika množica ljudstva. Onstran dravskega mostu se je sprevod razpusil, a mnogi so spremljali pokojnika, deloma na vozovih, deloma peš, prav do groba na lembaško pokopališče. Nagrobni govor je imel v župni cerkvi v Lembahu preč. g. kanonik dr. J. Mlakar, ki mu je pred štirimi leti govoril slavnostni govor pri zlati sv. maši. Začel je s svetopisemskim rekom: „Blagor mirnim, ker bodo otroci božji imenovani“, in kazal, kako je zlasti miroljubnost dičila rajnega prošta.

VIII.

Miroljubnost, ljubeznivost in milo srce je bila v resnici značajna poteza v življenju rajnega gospoda

Herga. Po pravici je zapisal zadnji čas v svoj dnevnik: „V svojem življenju še nikoli nisem v nemiru in sovraštvu živel, in upam, da mi bo tudi zanaprej Bog dal to milost, da bom vedno ohranil božji mir. Sam večni Bog nas varuj razdora, prepira in nepotrebnih tožb; to je za vse največja nesreča.“

Podlaga duhovnikovemu življenju in apostolskemu delovanju je njegova osebna pobožnost. Tudi v tem se je rajni odlikoval. Častil je posebno goreče Kristusa v presv. Rešnjem Telesu, delivca vseh dobrot sv. Duha in njegovo čisto nevesto, devico Marijo.

Kot vesten kristjan in dober duhovnik je pa tudi prav iskreno ljubil svoj narod, ne samo v besedi, ampak v dejanju. Bil je res zvesti učenec velikega Slomška. Zavzet je bil za vsako dobro stvar. Rad je podpiral razna narodna, dobrodelna in znanstvena društva; dijakom, zlasti svojim ožjim rojakom, je bil dober oče, pa tudi do ubožcev je imel usmiljeno srce; še v oporoki je naročil, naj se razdeli po 100 kron ob njegovem pogrebu revežem v Lembahu, v Mariboru in v Središču.

Svoje rodoljubne nazore je izrazil v nekem zapisku, ki je menda osnutek za kak članek. Tamkaj piše med drugim: „Neobhodno potrebno je, da stori vsak rodoljub svojo dolžnost in pokaže svojo ljubezen do domovine v dejanju. ‚Bratje, ne ljubimo z besedo, tudi ne z jezikom samo, ampak v dejanju in resnici,‘ uči sv. Janez.

Ako hočemo živeti, se mora slovenski jezik rabiti v šoli, v pisarnah in v javnem življenju. Ako je jezik duša naroda, kakor trdi neki učenjak, potem

bo narod živel le, če se posluži svojega jezika v vseh okoliščinah življenja, sicer bo hiral in slednjič zamrl, če mu je jezik, ki je njegova duša, izginil. To velja posebno nam Slovencem, ki se borimo za svoj obstanek, ki se toliko trudimo, da si ohranimo pravo vero in svojo narodnost, ki sta nam dragi kakor dvoje oces. In če se vprašamo, kaj je vzrok, da tako počasi napredujemo, da smo glede ravnopravnosti tako zvezani z vrvmi in verigami? Mnogo smo si sami krivi, ker se borimo le z besedo. Kadar bode naše ljudstvo od svojih rojakov dobivalo samo slovenske dopise, ne bo si toliko želelo tujega, nemškega kruha; nemškutarija bo izginila iz občinskih pisarn in iz drugih uradov. Mesto da se pulimo med seboj in se brat zoper brata vojskuje, združimo rajši svoje moči z besedo in dejanjem za blaginjo milega naroda.“

Te besede so pač privrele iz dobrega slovenskega srca, ali i sam je večkrat z boleščjo obsojal brezvestno počenjanje onih, ki so se odtujili duhu svojega ljudstva, mu hočejo iztrgati krščanstvo iz srca in sejejo iz sebičnih namenov seme razdora v veselje naših nasprotnikov ter vsiljujejo boj tudi miroljubnim ljudem.

* *

* *

Zaprla se je gomila nad truplom, v katerem je bilo dobro srce za Boga in domovino, duša pa, upamo, je že sprejela ono plačilo, katero je rajnemu ob njegovi zlati sv. maši koncem prelepe čestitke zaželel prevzvišeni knezoškof sam:

„Ko pa napoči večer Vašega življenja, dal Vam Bog priti z veseljem pred sodnji stol večnega sodnika ter prinesiti seboj prav bogatih snopov svojih dobrih del, da prejmete za to nevenljiv venec večne slave.“ Slovenci pa ga ohranimo v častnem spominu.

KNJIŽNICA

00000513684

